

VU Research Portal

Politiegeweld in zicht

Adang, O.; Mali, Bas; Timmer, JS

2018

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Unspecified

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Adang, O., Mali, B., & Timmer, JS. (2018). *Politiegeweld in zicht: Naar een visie op de hantering van het politieke geweldmonopolie*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Politiegeweld in zicht

Naar een visie op de hantering van het politiële geweldmonopolie

BIJLAGEN

**Otto Adang
Bas Mali
Jaap Timmer**

Oktober 2018

© Politieacademie, Apeldoorn

Inhoudsopgave

Deel 3: Bijlagen

4 Onderzoeksmethode en -materiaal

B4.1 Regeling melding geweldaanwending.....	2
B4.2 Geselecteerde subcategorieën van hoofdcategorie ‘Uitvoeren’ in BVCM	7
B4.3 GDPA 2016 nader beschreven	8
B4.4 Medewerkers met GDPA nader beschreven.....	14
B4.5 Scoreformulier voor gewelddrapportages	17
B4.6 Uitvoeringsregeling “Protocol Geweld tegen Politieambtenaren” (GTPA).....	19
B4.7 Stellingen geplaatst op het online discussieforum ‘Visie op politiegeweld’	21
B4.8 Bevindingen transcripties en online discussieforum	23

5 Gevaarsituaties in de basispolitiezorg

B5.1 Uitgaven en sterkte politie (2010-2016).....	31
B5.2 Ontwikkeling van enkele misdrijven (2010-2016)	32

BIJLAGE 4.1 Regeling melding geweldaanwending

JU, BZK

Regeling melding geweldaanwending

21 augustus 2001/Nr. EA2001/81178
Directie Politie/BJZ

De Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, gelet op artikel 17, tweede lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar,

Besluiten:

Artikel 1

Voor de melding bedoeld in artikel 17, tweede lid, van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar, wordt gebruik gemaakt van het model in de bijlage bij deze regeling.

Artikel 2

Deze regeling treedt in werking met ingang van de datum waarop het Besluit van 16 juli 2001 tot wijziging van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar in verband met verduidelijking van de voorschriften inzake vuurwapengebruik en melding van de aanwending van geweld, in werking treedt.

Deze regeling zal worden geplaatst in de Staatscourant.

De Minister van Justitie,

A.H. Korthals.

De Minister van Binnenlandse Zaken

en Koninkrijksrelaties,

K.G. de Vries.

Nota van toelichting

In augustus 2001 treedt de wijziging van de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar in werking.

Ingevolge het oude artikel 17 van de Ambtsinstructie moest de ambtenaar die geweld heeft aangewend zulks schriftelijk melden aan zijn meerdere. In bepaalde gevallen diende

dit te geschieden middels een door de Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vastgesteld model-rapport. Conform het gewijzigde artikel 17 dient de ambtenaar die geweld heeft aangewend zulks te melden aan zijn meerdere. Deze meerdere dient de melding vast te leggen op een door genoemde Ministers vast te stellen wijze.

In deze regeling wordt het model vastgesteld voor de wijze waarop de meerdere de melding van de ambtenaar die geweld heeft aangewend moet vastleggen.

In verband met de aanstaande invoering van de pepperspray is dit geweldmiddel reeds opgenomen in vraag 12.

Deze regeling treedt in werking met ingang van de datum waarop de wijziging van de Ambtsinstructie in werking treedt.

De Minister van Justitie,

A.H. Korthals.

De Minister van Binnenlandse Zaken

en Koninkrijksrelaties,

K.G. de Vries.

Bijlage

MELDINGSFORMULIER GEWELDAANWENDING	
Datum opmaak formulier	:
ORGANISATIE	
- regiokorps	:
- Korps landelijke politiediensten	:
- Koninklijke marechaussee	:
- anders, nl.	:
Datum melding aan meerdere	:
PERSONALIA MEERDERE	
Naam	:
Rang	:
Functie	:
Werkzaam in korpsonderdeel	:
Relatie met proces-verbaal (nummer)	d.d.
Relatie met mutatie bedrijfsproces (nummer)	d.d.
PERSONALIA AMBTENAAR	
Naam	:
Rang	:
Functie	:
Werkzaam bij onderdeel	:

Onderdeel A: ALGEMENE INFORMATIE	
Gegevens voorval:	
1. datum/tijdstip	.....
2. a. gemeente	.....
b. straat	.....
3. lokatie	.....
a. openbare weg	(...)
b. woning	(...)
c. openbare ruimte	(...)
d. bedrijfsterrein	(...)
e. anders, nl.	.....
4. weersomstandigheden	.....
a. daglicht	(...)
b. schemering	(...)
c. donker	(...)
d. kunstlicht	(...)
e. anders, nl.	.....

Basisgegevens optreden:

5. a. in diensttijd	(...)	9. bijzonder optreden	
b. buiten diensttijd	(...)	a. basiseenheid m.e.	(...)
6. a. in uniform	(...)	b. aanhoudingseenheid	(...)
b. in burger	(...)	c. assistentie- en ondersteuningseenheid	(...)
c. speciale kleding	(...)	d. persoonsbeveiliging	(...)
7. aanleiding optreden		e. bijzondere bijstandseenheid	(...)
a. eigen initiatief	(...)	10. toestemming bevoegd gezag	
b. opdracht meldkamer	(...)	a. inzet bijzondere eenheid	(...)
c. melding derde	(...)	b. specifiek geweldmiddel	(...)
8. wijze van optreden			
a. solo optreden	(...)		
b. optreden met collega's	(...)		
c. optreden als leidinggevende	(...)		

ONDERDEEL B: INFORMATIE OVER FEITELIJK GEWELDGEBRUIK**Soort geweldgebruik:**

11. is waarschuwing voorafgegaan	ja/nee	13. vuurwapengebruik	
12. a. fysiek geweld	(...)	a. Walther P5	(...)
b. pepperspray	(...)	b. Heckler & Koch	(...)
c. korte wapenstok	(...)	c. Clock	(...)
d. lange wapenstok	(...)	d. precisiegeweer	(...)
e. elektrische wapenstok	(...)	e. automatisch wapen	(...)
f. inzet beredenen	(...)	f. ander vuurwapen	(...)
g. politie-surveillancechond	(...)	14. gebruik vuurwapen	
h. traangas	(...)	a. ter hand nemen	(...)
i. lawaaigranaat	(...)	b. richten	(...)
j. waterwerper	(...)	c. waarschuwingsschoten	(...)
k. vuurwapen	(...)	d. aantal gerichte schoten	(...)
l. dreiging	(...)	e. totaal aantal schoten	(...)
		15. a. standaardmunitie	(...)
		b. anders, nl.	(...)

Doel aanwenden van het geweld:

16. afwenden van geweld tegen:		18. aanhouden van	
a. zichzelf	(...)	a. verdachte tzv art.	.....
b. collega ('s)	(...)	b. gevaarlijke verdachte	
c. derde(n)	(...)	1. agressief	(...)
d. goederen/zaken	(...)	2. buitenzinnig	(...)
17. a. handhaving openbare orde	(...)	3. slag of steekwapen	(...)
b. thv aanleggen handboeien	(...)	4. vuurwapen	(...)
c. tijdens oproerige beweging/ ernstige wanordelijkheden	(...)	5. anders, nl.	.....
d. doden gevaarlijk/gewond dier	(...)	c. 1. identiteit bekend	(...)
e. anders, nl.	(...)	2. identiteit onbekend	(...)
		d. veroordeelde	(...)

Gevolgen van de geweldsaanwending:

19. voor de betrokkenen	a. ambtenaar	b. burger	c. derden/omstanders
20. a. onbekend	(...)	(...)	(...)
b. geen	(...)	(...)	(...)
c. gering letsel	(...)	(...)	(...)
d. letsel van meer dan geringe betekenis	(...)	(...)	(...)
e. dood	(...)	(...)	(...)
21. schade, nl.			

Feitelijke beschrijving:

22. Korte omschrijving van vermoedelijke toedracht
Invullen indien sprake is van één van de gevallen sub artikel 17, lid 3 van de Ambtsinstructie.

Toelichting:
Rapporteur beschrijft kort en kernachtig de feiten met betrekking tot de aanleiding, het verloop en de omstandigheden van het politieoptreden alsmede wanneer geweld is gebruikt. Hij beschrijft wat er is gebeurd zonder daarbij een oordeel of beoordeling te vermelden.

Beschrijving vermoedelijke toedracht:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ONDERDEEL C: MANAGEMENTINFORMATIE

Gegevens ambtenaar:

23. a. leeftijd	_____ jaar
b. geslacht	man/vrouw
c. aantal ononderbroken dienstjaren (exclusief primaire opleiding)	_____ jaren
d. laatste datum behalen toets gebruik vuurwapen	.....
e. geoefend in gebruik ander wapen/geweldmiddel	ja/nee
f. certificaat politie-surveillancebeoord	.....

Soort letsel:

24. a. bothreuk(en)	(...)
b. inschotwond	(...)
c. uitschotwond	(...)
d. blijvend letsel	(...)
e. anders, nl.	.....

Vuurwapengebruik:

25. richtpunt persoon		26. raakpunt persoon	
a. bewegend	(...)	a. hoofd	(...)
b. stilstaand	(...)	b. romp	(...)
c. hoofd	(...)	c. benen	(...)
d. romp	(...)		
e. benen	(...)		
27. richtpunt vervoermiddel		28. raakpunt vervoermiddel	
a. soort	(...)	a. voor	(...)
b. bewegend	(...)	b. zijkant	(...)
c. stilstaand	(...)	c. achter	(...)
29. richtpunt dier	.....	30. raakpunt dier	.....
31. schiethouding		32. beschermende uitrusting	
a. staand	(...)	a. kogelwerende helm	(...)
b. zittend	(...)	b. kogelwerend vest	(...)
c. liggend	(...)	c. m.e.-bescherming	(...)
d. lopend	(...)	d. gepantserd voertuig	(...)
e. hollend	(...)	e. anders, nl.	.....
f. rijdend	(...)		

ONDERDEEL D: AFDOENING EN BEOORDELING

Soort onderzoek:

33. a. geen onderzoek	(...)
b. intern onderzoek	(...)
c. rijksrecherche onderzoek	(...)
d. disciplinair onderzoek	(...)
e. strafrechtelijk onderzoek	(...)
f. nationale ombudsman	(...)
n.b. meerdere keuzen zijn mogelijk	

Beoordeling:

34. a. geweldsaanwending conform ambtsinstructie	ja/nee
b. geweldsaanwending rechtmatig	ja/nee
c. eventuele beslissing t.a.v. betrokken ambtenaar	.....

Opgemaakt te (plaats)

op (datum)

Handtekening meerdere:

BIJLAGE 4.2 Geselecteerde subcategorieën van hoofdcategorie ‘Uitvoeren’ in BVCM

De gearceerde subcategorieën zijn geselecteerd voor nadere analyse naar GDPA.

Aannemen en verwerken melding	Toepassen dwangmiddelen
Aannemen klacht	Toezicht houden
Aannemen tip	Trauma begeleiding familie
Aannemen vergunningaanvraag	Uitvoeren
Administratief afhandelen	Uitvoeren arbeid in buitenland
Adviseren	Uitvoeren arrestantenzorg
Afronden opsporingsonderzoek	Uitvoeren baliewerkzaamheden
Arrestantenzorg	Uitvoeren bijzonder onderzoek
Begeleiden raadkamer	Uitvoeren buurtonderzoek
Behandelen incident	Uitvoeren dataretentie
Behandelen meineedzaken	Uitvoeren digitaal onderzoek
Bewaken en beveiligen	Uitvoeren doorzoeking
Bijsturen	Uitvoeren executietaken
Chef van dienst	Uitvoeren financieel onderzoek
Coördineren zittingen	Uitvoeren forensisch onderzoek
Debriefing	Uitvoeren foto / confrontatiemiddelen
Fotograferen / dactyloscoperen	Uitvoeren fysieke observatie
Goederenzorg	Uitvoeren goederenzorg
Grootschalig optreden	Uitvoeren HOvJ dienst
Handhaven	Uitvoeren identiteitsonderzoek
Horen getuigen	Uitvoeren intern onderzoek
Horen slachtoffer / aangever / benadeelde	Uitvoeren internationaal rechtshulpverzoek
Horen verdachte	Uitvoeren klein onderzoek
Identificeren Telefoonnummer	Uitvoeren Röntgenonderzoek
Inkijken	Uitvoeren special operations
Intake	Uitvoeren sporenanalyse
Interceptoren / tappen	Uitvoeren sporenonderzoek
Interceptoren circuit	Uitvoeren tactisch onderzoek
Interceptoren packet	Uitvoeren technische observatie
Monitoren intake	Uitvoeren van controles
Netwerken	Uitvoeren wijkzorg
Noodhulp verlenen	Verlenen vergunning
Objectgericht handhaven	Verstrekken
Onderhandelen	Verstrekken informatie
Openhouden bureau	Vervoeren
Operationeel sturen uitvoering	Verwerken klantverzoeken
Operationele afspraken maken met partners	Verwerken melding
Opnemen aangifte	Verwerken telefonie
Opnemen verklaring vermissing reisdocument / rijbewijs	Verzorgen
Opsporen	Voeren operationeel overleg
Opstellen dagrapport	Voeren werkoverleg
Opstellen en houden briefing	Vorbereiden bijzonder onderzoek
Opstellen onderzoekdossier	Vorbereiden briefing
Opstellen werkjournaal	Vorbereiden digitaal onderzoek
Persoonsgericht handhaven	Vorbereiden financieel onderzoek
Plaatsen technische middelen	Vorbereiden onderzoeksactiviteiten
Plannen en monitoren onderzoek	Vorbereiden tactisch onderzoek
Regisseren voorgeleidingen	Vorbereiden technisch/forensisch onderzoek
Sturen van de uitvoering	Vorbereiden toezicht houden
Surveilleren	Werk verdelen en monitoren

BIJLAGE 4.3 GDPA 2016 nader beschreven

Het analysebestand met informatie over GDPA in 2016 bevat 17.017 geweldsmeldingen. Elke geweldsmelding is met een 'I8-code' gekoppeld aan het soort GDPA dat is aangewend. Bij meerdere soorten geweld zal dit in de meeste gevallen vermoedelijk het zwaarste geweldmiddel zijn. Tabel B.1 geeft een overzicht van deze soorten GDPA in 2016.

Tabel B.1: GDPA 2016 naar soort geweldaanwending

Soort geweldaanwending	Aantal	Percentage
Alternatief geweld	375	2,2
Ernstvuur	79	,5
Fysiek geweld	10.941	64,3
Gebruik elektrische wapenstok	1	,0
Gebruik pepperspray	1.439	8,5
Geweld o.l.v. meerdere	123	,7
Geweldsaanwending	212	1,2
Het richten van een vuurwapen	1.503	8,8
Inzet hond	1.229	7,2
Korte wapenstok	242	1,4
Lange wapenstok	281	1,7
Ter hand nemen van een vuurwapen	484	2,8
Waarschuwingsschot	108	,6
Totaal	17.017	100,0

Zoals op te maken uit de tabel is fysiek geweld de meest voorkomende geweldaanwending door de Nederlandse politie in 2016. Van elke drie geweldaanwendingen betreft het bijna twee keer fysiek geweld. Het vuurwapen is met 2.174 keer het meest gebruikte geweldmiddel. Hierbij is 187 keer daadwerkelijk geschoten, waarvan 79 keer gericht.

Verdeeld naar eenheid is ruim 43 procent van de geweldsmeldingen afkomstig uit de eenheden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (tabel B.2).

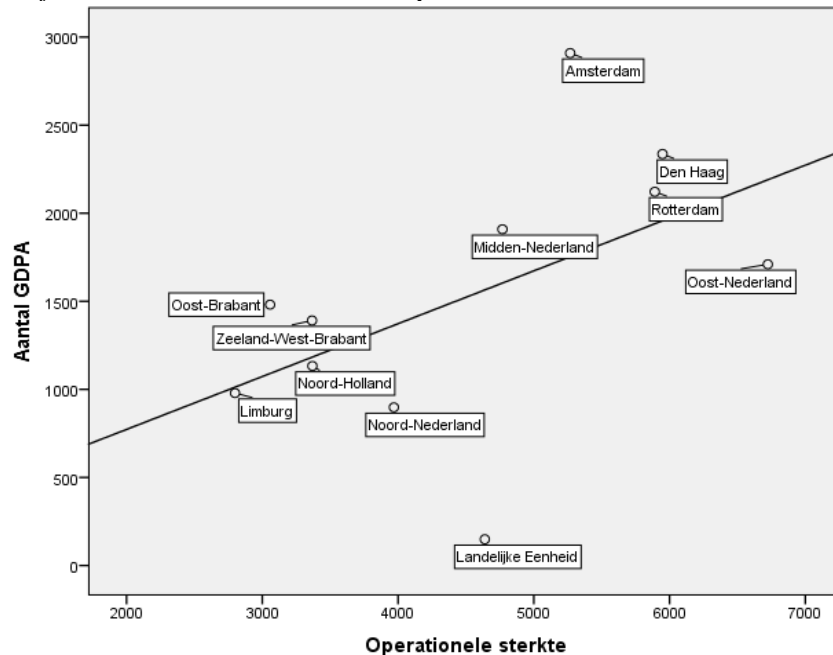
Tabel B.2: GDPA 2016 naar eenheid

Eenheid	GDPA	
	Aantal	Percentage
Amsterdam	2.909*	17,1
Den Haag	2.336	13,7
Landelijke Eenheid	149	0,9
Limburg	979	5,8
Midden-Nederland	1.909	11,2
Noord-Holland	1.133	6,7
Noord-Nederland	898	5,3
Oost-Brabant	1.481	8,7
Oost-Nederland	1.710	10,0
Rotterdam	2.122	12,5
Zeeland-West-Brabant	1.391	8,2
Totaal	17.017	100,0

*: 154 meldingen over GDPA in eenheid Amsterdam zijn gedaan door medewerkers van een andere eenheid.

Afgezet tegen de operationele sterkte wordt er in deze drie eenheden ook verhoudingsgewijs meer geweld gebruikt (grafiek B.1). Het relatief geringe geweldgebruik door politieambtenaren van de Landelijke Eenheid is verklaarbaar door de taakstelling van deze eenheid.

Grafiek B.1: GDPA 2016 naar operationele sterkte

Nederland telde vanaf 1 januari 2016 390 gemeenten. In 378 daarvan vond minimaal een keer een gewelddaanwijzing door de politie plaats. In bijna de helft van deze gemeenten bleef dit aantal beperkt tot minder dan tien gewelddaanwijzingen. Daarentegen had meer dan de helft van alle gewelddaanwijzingen plaats in een top15 van gemeenten die wordt weergegeven in tabel B.3.

Tabel B.3: GDPA 2016 naar gemeente (top15)

#	Gemeente	GDPA		Per 1000 inwoners
		Aantal	Percentage	
1	Amsterdam	2.917	17,1	3,50
2	Rotterdam	1.355	8,0	2,15
3	's-Gravenhage	1.178	6,9	2,27
4	Utrecht	455	2,7	1,34
5	Eindhoven	417	2,5	1,86
6	Tilburg	298	1,8	1,40
7	Breda	281	1,7	1,55
8	's-Hertogenbosch	250	1,5	1,65
9	Arnhem	225	1,3	1,46
10	Leiden	223	1,3	1,82
11	Leeuwarden	205	1,2	1,90
12	Helmond	190	1,1	2,11
13	Haarlem	186	1,1	1,18
14	Amersfoort	183	1,1	1,19
15	Dordrecht	179	1,1	1,51
	Overige gemeenten	8.475	49,8	
	Totaal	17.017	100,0	

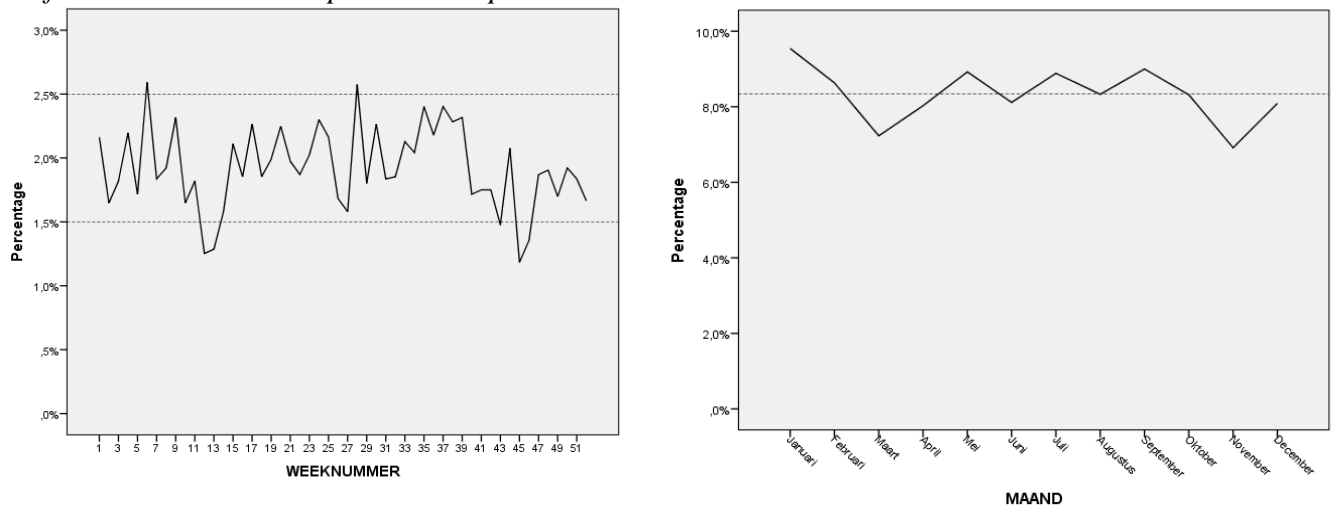
Afgezet tegen het aantal inwoners in deze gemeenten is in de G3 èn in Helmond het aantal keer GDPA in 2016 het grootst. Voor de G3, met name Amsterdam, zal meer dan in de andere gemeenten sprake zijn van GDPA dat niet tegen inwoners maar tegen bezoekers van buiten de gemeente is gericht.

Voorvallen met GDPA

Eerder constateerden we dat per voorval 1,80 geweldsmeldingen geteld kan worden. Aangezien kenmerken van het voorval, zoals datum en tijd, bij meerdere geweldsmeldingen identiek zijn, beperken we ons bij de beschrijving daarvan tot de unieke voorvallen. Omdat het voor de geweldsmeldingen van eenheid Amsterdam niet mogelijk is deze naar voorvallen te ontdebellen, hebben we die geweldsmeldingen buiten deze analyse gelaten.¹

Gedurende het jaar 2016 vond het voorkomen van GDPA min of meer gelijkmatig plaats. In vrijwel alle weken bleef het aantal gevallen GDPA binnen een bandbreedte van 1,5 tot 2,5%.² De verdeling naar maand laat zien dat er in de zomermaanden een lichte toename van GDPA is, terwijl de piek in januari vermoedelijk samenhangt met oud en nieuw. In grafiek B.2 hieronder zijn beide verdelingen grafisch weergegeven.

Grafiek B.2: GDPA 2016 per week en per maand

Tabel B.4 laat vervolgens zien dat ook per dag het aantal gewelddaanmeldingen door de politie min of meer gelijk is, behoudens de toename in het weekend. Vermoedelijk is dit gerelateerd aan de horeca, mede ook als we daarbij de verdeling naar dagdeel in ogenschouw nemen (tabel B.5).³

¹ Het analyseren van de 17.017 geweldsmeldingen naar datum levert een vergelijkbaar beeld op. Zo gezien zijn de 'dubbele' geweldsmeldingen naar verhouding verdeeld over de voorvallen. De dataset van eenheid Amsterdam bevat geen informatie over het tijdstip.

² De verwachting per week is $100\% / 52 \text{ weken} = 1,9\%$.

³ Bij 26,4% van deze voorvallen kon vanwege het ontbreken van een tijdstip niet het dagdeel bepaald worden.

Tabel B.4: GDPA 2016 naar weekdag

Weekdag	GDPA	
	Aantal	Percentage
Maandag	954	12,1
Dinsdag	916	11,6
Woensdag	966	12,2
Donderdag	927	11,7
Vrijdag	1.151	14,5
Zaterdag	1.342	17,0
Zondag	1.656	20,9
Totaal	7.912	100,0

Tabel B.5: GDPA 2016 naar dagdeel

Dagdeel		GDPA	
		Aantal	Percentage
Ochtend	06:00-12:00	696	12,0
Middag	12:00-18:00	1.160	19,9
Avond	18:00-00:00	1.775	30,5
Nacht	00:00-06:00	2.190	37,6
Totaal		5.821	100,0

Tenslotte is het mogelijk bij de geweldsmelding een korte omschrijving op te nemen van de situatie waarin de geweldsaanwending plaatsvond. Voor de 7.912 voorvallen met GDPA werden in totaal 173 verschillende omschrijvingen aangetroffen, van ‘assistentie gezondheidszorg’ tot ‘zakkenrollerij’ en van ‘openbare dronkenschap’ tot ‘ruzie/twist’. Bij 2.056 voorvallen (26%) werd geen omschrijving vermeld. Tabel B.6 geeft een overzicht van de tien meest voorkomende omschrijvingen.

Tabel B.6: Omschrijvingen situatie GDPA 2016 (top10)

#	Omschrijving	GDPA	
		Aantal	Percentage
1	Eenvoudige mishandeling	536	9,2
2	Belediging	484	8,3
3	Bedreiging	443	7,6
4	Overtreding overig (wetboek van strafrecht)	284	4,8
5	Overlast door verwarde/overspannen persoon	268	4,6
6	Overtreding APV	234	4,0
7	Niet voldoen aan bevel/vordering	212	3,6
8	Wederspannigheid (verzet)	209	3,6
9	Openbare dronkenschap	179	3,1
10	Bezit vuurwapens	166	2,8
	Overige omschrijvingen	2.841	47,5
	Totaal	5.856	100,0

Personeel met GDPA

Zoals beschreven in paragraaf 2.3 hebben we de informatie uit het BVCM ingekaderd tot 28 diensten, waarbij volgens een groep ervaren politieambtenaren de kans bestaat dat er geweld gebruikt moet worden. Deze diensten hebben we in eerste instantie gekoppeld aan enkele persoonsgegevens van de politieambtenaren die in 2016 minimaal een keer een geweldsmelding hebben gedaan.⁴ Dit laatste stelt ons in staat enkele vergelijkingen te maken tussen de totale groep medewerkers die in 2016 minimaal een van de geselecteerde 28 diensten registreerde in BVCM en de groep medewerkers die daarbij minimaal een keer geweld aanwendde.

In totaal registreerde 43.737 politiemedewerkers 723.701 diensten die overeenkomen met een van de 28 geselecteerde diensten. Van deze totale groep hebben 7.879 politiemedewerkers (18%) in 2016 minimaal een keer geweld aangewend. In tabel B.7 vergelijken we beide groepen naar eenheid.

⁴ Te weten: geslacht, leeftijd, rang, dienstdaag, eenheid, district en team.

Tabel B.7: Medewerkers totaal en met GDPA 2016 vergeleken naar eenheid

Eenheid	Alle medewerkers		Medewerkers met GDPA	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Amsterdam	4.686	10,7	1.233	15,6
Den Haag	5.387	12,3	1.097	13,9
Landelijke Eenheid	2.723	6,2	95	1,2
Limburg	2.482	5,7	439	5,6
Midden-Nederland	4.306	9,8	842	10,7
Noord-Holland	3.028	6,9	544	6,9
Noord-Nederland	3.729	8,5	579	7,3
Oost-Brabant	2.703	6,2	623	7,9
Oost-Nederland	6.262	14,3	836	10,6
Rotterdam	5.187	11,9	985	12,5
Zeeland-West-Brabant	2.906	6,6	606	7,7
PDC	323	,7	0	,0
Staf Korpsleiding	15	,0	0	,0
Totaal	43.737	100,0	7.879	100,0

Uit deze tabel maken we onder meer op dat vooral de medewerkers van eenheid Amsterdam verhoudingsgewijs vaker geweld aanwenden, terwijl dit voor de medewerkers van de Landelijke Eenheid en eenheid Oost-Nederland juist verhoudingsgewijs veel lager is. De verhouding tussen beide verdelingen verschilt significant.⁵ Deze verschillen lijken deels samen te vallen met de mate van verstedelijking in het werkgebied van de verschillende eenheden.

Op vergelijkbare wijze zijn de medewerkers met minimaal een geweldaanwending in 2016 vergeleken met de totale groep van medewerkers naar enkele persoonskenmerken, te weten geslacht, leeftijd, diensttijd en rang.⁶ Uit deze vergelijking blijkt dat de medewerker met minimaal een geweldsmelding in 2016 ten opzichte van de totale groep medewerkers vaker een man is, gemiddeld zo'n negen jaar jonger en zeven jaar korter in dienst en bijna twee keer vaker agent of hoofdagent. In bijlage 2.4 wordt deze vergelijking nader uitgewerkt.

Diensten met GDPA

In BVCM registreert de politiemedewerker zijn werktijd; het type dienst en de tijd die daaraan besteed is. Voor de navolgende analyse beperken we ons tot 28 diensttypen die geselecteerd zijn als mogelijk relevant voor GDPA.

In 2016 registreerden 43.737 medewerkers 32,7 miljoen bestede uren aan deze 28 typen diensten. Vervolgens hebben we hieruit de diensten geselecteerd van medewerkers die in 2016 minimaal een keer geweld hebben gemeld.⁷ Tabel B.8 geeft van beide groepen medewerkers weer hoe deze uren verdeeld zijn over de afzonderlijke diensttypen. Ten behoeve van de vergelijking is in de laatste kolom de ratio opgenomen tussen beide relatieve verdelingen.

⁵ Chi²=655,1; p=.000

⁶ We hebben hiervoor het GDPA-bestand gekoppeld aan het bestand met de persoonsgegevens. Na koppeling bleek dat van bijna de helft van de medewerkers die in 2016 minimaal een keer geweld hebben aangewend de benodigde gegevens ontbraken. Onder meer van vrijwel alle medewerkers uit eenheid Amsterdam, aangezien deze een eigen geweldmonitor hanteren.

⁷ Bij het koppelen van de betreffende bestanden bleek eveneens van een substantieel deel van de medewerkers, 34%, met minimaal een geweldsmelding in 2016 de benodigde gegevens te ontbreken.

Tabel B.8: Diensten van alle medewerkers versus die met minimaal een geweldsmelding

Type dienst	Alle medewerkers (N=43.737)		Medewerkers met GDPA gekoppeld (N=5.203)		Ratio
	Aantal uur	Percentage	Aantal uur	Percentage	
Noodhulp verlenen	3.362.225	10,3	1.177.827	20,5	2,00
Surveilleren	1.295.971	4,0	452.886	7,9	1,99
Grootschalig optreden	643.998	2,0	214.196	3,7	1,89
Behandelen incident	847.222	2,6	260.284	4,5	1,75
Toezicht houden	5.541.202	17,0	1.661.148	28,9	1,71
Arrestantenzorg	425.653	1,3	122.922	2,1	1,64
Uitvoeren van controles	1.348.528	4,1	328.382	5,7	1,39
Uitvoeren arrestantenzorg	554.082	1,7	113.818	2,0	1,17
Bewaken en beveiligen	371.180	1,1	72.780	1,3	1,12
Chef van dienst	630.210	1,9	121.079	2,1	1,09
Uitvoeren buurtonderzoek	1.203	,0	219	,0	1,04
Toepassen dwangmiddelen	50.490	,2	8.332	,1	,94
Handhaven	1.758.931	5,4	244.049	4,3	,79
Uitvoeren HOvJ dienst	498.053	1,5	61.429	1,1	,70
Openhouden bureau	865.732	2,6	101.704	1,8	,67
Uitvoeren wijkzorg	1.725.336	5,3	190.227	3,3	,63
Uitvoeren	292.554	,9	30.149	,5	,59
Objectgericht handhaven	360.717	1,1	33.402	,6	,53
Uitvoeren executietaken	64.830	,2	4.928	,1	,43
Uitvoeren doorzoeking	6.259	,0	409	,0	,37
Horen verdachte	6.645	,0	390	,0	,33
Uitvoeren tactisch onderzoek	5.939.898	18,2	342.394	6,0	,33
Opsporen	5.365.787	16,4	184.964	3,2	,20
Inkijken	2.441	,0	79	,0	,18
Uitvoeren baliewerkzaamheden	207.761	,6	5.936	,1	,16
Uitvoeren fysieke observatie	229.878	,7	2.706	,0	,07
Persoonsgericht handhaven	218.017	,7	1.895	,0	,05
Plaatsen technische middelen	66.645	,2	24	,0	,00
Totaal	32.681.447	100,0	5.738.560	100,0	

Uit bovenstaande tabel blijkt het ‘dienstenprofiel’ van de medewerker die in 2016 geweld aanwendde duidelijk te verschillen met die van de totale groep medewerkers die een van deze diensten in BVCM registreerden. Globaal beschouwd betreft het vooral ‘politiestraatwerk’ die dit dienstenprofiel karakteriseert. Opvallend daarbij is dat ook (uitvoeren) arrestantenzorg verhoudingsgewijs vaker gepaard gaat met geweldgebruik.

BIJLAGE 4.4 Medewerkers met GDPA nader beschreven

Om de medewerkers met minimaal een geweldsmelding in 2016 te kunnen vergelijken met de totale groep van medewerkers, hebben we het GDPA-bestand gekoppeld aan het bestand met informatie uit het personeelsregister. Na koppeling bleek dat van bijna de helft van de medewerkers die in 2016 minimaal een keer geweld hebben aangewend de benodigde gegevens ontbraken. Meest opvallend hierbij is het vrijwel volledig ontbreken van medewerkers uit eenheid Amsterdam. Dit ten gevolge van het hanteren van een eigen geweldsmonitor in deze eenheid. In tabel B.1 is per eenheid aangegeven hoeveel medewerkers met minimaal een geweldaanwending in 2016 gekoppeld konden worden aan de informatie uit het personeelsregister.

Tabel B.1: Gekoppelde medewerkers met GDPA naar eenheid

Eenheid	Medewerkers met GDPA		Medewerkers met GDPA gekoppeld	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Amsterdam	1.233	15,6	17	,4
Den Haag	1.097	13,9	1.050	25,9
Landelijke Eenheid	95	1,2	94	2,3
Limburg	439	5,6	274	6,8
Midden-Nederland	842	10,7	742	18,3
Noord-Holland	544	6,9	243	6,0
Noord-Nederland	579	7,3	171	4,2
Oost-Brabant	623	7,9	250	6,2
Oost-Nederland	836	10,6	193	4,8
Rotterdam	985	12,5	909	22,4
Zeeland-West-Brabant	606	7,7	109	2,7
Totaal	7.879	100,0	4.052	100,0

Uit bovenstaande tabel valt op te maken dat de mogelijkheid om medewerkers met GDPA te koppelen aan het personeelbestand niet at random verdeeld is over de eenheden. Eenheden zijn met andere woorden hierin systematisch onder- of oververtegenwoordigd. In welke mate dit van invloed is op de vergelijking naar enkele persoonskenmerken is niet duidelijk.

Ondanks deze beperking van de data vergelijken we hierna beide verdelingen. Om te beginnen naar geslacht, waaruit blijkt dat de medewerker met minimaal een geweldsmelding in 2016 significant vaker een man is ten opzichte van de totale groep van medewerkers.⁸

Tabel B.2: Medewerkers totaal en met GDPA 2016 vergeleken naar geslacht

Geslacht	Alle medewerkers		Medewerkers met GDPA gekoppeld	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Man	29.067	68,3	3.290	84,7
Vrouw	13.500	31,7	594	15,3
Totaal	42.567	100,0	3.884	100,0

⁸ Chi²=482,9; p=.000

De gemiddelde leeftijd van de totale groep medewerkers is 43,7 jaar. Medewerkers met minimaal een geweldsmelding in 2016 zijn gemiddeld bijna negen jaar jonger met een gemiddelde leeftijd van 35,0 jaar.⁹ Tabel B.3 hieronder vermeld de gecategoriseerde leeftijd van beide groepen medewerkers. Hieruit maken we op dat medewerkers tot 36 jaar ruim twee keer zo vaak geweld aanwenden dan verwacht gezien hun aandeel in de totale groep medewerkers (62,1 versus 29,8%). Vanaf 46 jaar daalt dit aandeel fors tot eenderde ten opzichte van de totale groep medewerkers (15,4 versus 46,1%).

Tabel B.3: Medewerkers totaal en met GDPA 2016 vergeleken naar leeftijdscategorie

Leeftijdscategorie	Alle medewerkers		Medewerkers met GDPA gekoppeld	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
18 t/m 25 jaar	1.895	4,4	446	11,5
26 t/m 35 jaar	10.844	25,4	1.968	50,6
36 t/m 45 jaar	10.282	24,1	874	22,5
46 t/m 55 jaar	10.991	25,8	463	11,9
56 t/m 65 jaar	8.552	20,1	138	3,5
66 jaar en ouder	75	,2	0	,0
Totaal	42.639	100,0	3.889	100,0

Gezien de leeftijdsverschillen wekt het geen verbazing dat medewerkers met minimaal een geweldsmelding ten opzichte van de totale groep medewerkers ook significant korter bij de politie werken (gemiddeld 18,4 versus 11,2 jaar).¹⁰ Tabel B.4 vermeldt de dienstjaren in categorieën van beide groepen medewerkers. Uit deze tabel maken we op dat met name de minder ervaren collega's verhoudingsgewijs vaak in 2016 geweld hebben gemeld. Naarmate men langer bij de politie werkt neemt het aandeel in geweldsmeldingen sterk af.

Tabel B.4: Medewerkers totaal en met GDPA 2016 vergeleken naar dienstjaren

Dienstjaren	Alle medewerkers		Medewerkers met GDPA gekoppeld	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
t/m 5 jaar	4.780	11,7	1.004	26,5
6 t/m 10 jaar	8.444	20,6	1.213	32,1
11 t/m 20 jaar	13.194	32,3	1.170	30,9
21 t/m 30 jaar	6.027	14,7	252	6,7
31 t/m 40 jaar	6.775	16,6	122	3,2
41 jaar en meer	1.683	4,1	21	,6
Totaal	40.903	100,0	3.782	100,0

Ondanks dat met name de minder ervaren collega's verhoudingsgewijs vaak in 2016 geweld hebben aangewend, zijn dit niet de aspiranten. Uit tabel B.5 blijkt dat met name agenten en hoofdagenten significant vaker geweld aanwenden¹¹. In 2016 waren zij verantwoordelijk voor 72% van de geweldsmeldingen, terwijl zij nog geen 40% van de totale groep medewerkers beslaan.

⁹ $t=-58,5$; $p=.000$

¹⁰ $t=-57,8$; $p=.000$

¹¹ $\text{Chi}^2=2062,8$; $p=.000$

Tabel B.5: Medewerkers totaal en met GDPA 2016 vergeleken naar rang

Rang	Alle medewerkers		Medewerkers met GDPA gekoppeld	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
BOA	5.095	12,6	76	2,0
Aspirant	956	2,4	19	,5
Surveillant van Politie	1.490	3,7	88	2,3
Agent	1.815	4,5	445	11,5
Hoofdagent	13.628	33,8	2.344	60,5
Brigadier	11.049	27,4	697	18,0
Inspecteur	5.517	13,7	183	4,7
Hoofdinspecteur	740	1,8	20	,5
Commissaris	78	,2	1	,0
Totaal	40.368	100,0	3.873	100,0

BIJLAGE 4.5 Scoreformulier voor geweldrapportages

Registratienummer:

Component	Element (variabele)	Waarden
Locatie	Eenheid	Invullen
	District	Invullen
	Basisteam	Invullen
Tijd/periode	Maand	1 Januari 2 Februari 3 Maart 4 April 5 Mei 6 Juni 7 Juli 8 Augustus 9 September 10 Oktober 11 November 12 December
	Weekdag	1 Maandag 2 Dinsdag 3 Woensdag 4 Donderdag 5 Vrijdag 6 Zaterdag 7 Zondag
	Dagdeel	1 Ochtend (06:00-12:00) 2 Middag (12:00-18:00) 3 Avond (18:00-00.00) 4 Nacht (00:00-06:00)
Locatie	Plaats van handeling	1 Openbare weg 2 Openbaar lokaal 3 Horecagelegenheid 4 Uitgaansgebied 5 Woning 6 Voertuig 7 Bedrijfsruimte 8 Politiebureau 9 Politievoertuig 10 Zorginstelling 11 Overig, namelijk...
Actoren	Politie als zodanig herkenbaar	1 Ja 2 Nee
Activiteiten	Aanleiding optreden	1 Gepland 2 Opdracht meldkamer 3 Verzoek burger/ melding derde 4 Eigen initiatief
	Optreden o.l.v. een meerdere	1 Ja 2 Nee
	Gewaarschuwd voor geweldsgebruik	1 Ja 2 Nee
	Soort GDPA	Invullen
	Doel aanwenden geweld	1 Afwenden geweld tegen politie 2 Afwenden geweld tegen derden 3 Afwenden geweld tegen goederen 4 Afweren/doden agressief/gewond dier 5 Aanhouding gevaarlijke verdachte 6 Overige aanhoudingen 7 Beteugelen wanordelijkheden 8 Overig, namelijk ...
	Grondfeit aanhouding (aanleiding)	Invullen
Actoren	Letsel agent	1 Geen 2 Ja, gering 3 Ja, medische zorg nodig
	Letsel verdachte	1 Geen 2 Ja, gering 3 Ja, medische zorg nodig 4 Ja, dodelijk
Artefacten	Schade	Invullen

Actoren	Aantal politieambtenaren dat geweld heeft gebruikt	Invullen
	Aantal personen tegen wie geweld is aangewend	1 2 3 of meer
	Aantal omstanders	0 1-2 3 of meer
	Identiteit verdachte vooraf bekend	1 Ja 2 Nee
	Bijzonderheden verdachte (onder invloed, agressief)	Invullen
Activiteiten	Aard v/h optreden	1 Strafrechtelijke handhaving (aanhouden) 2 Handhaving openbare orde 3 Toezicht 4 Hulpverlening (ook: bemiddeling twist) 5 Overig, namelijk ...
	Planmatig gehandeld (vooraf plan gemaakt)	1 Ja 2 Gedeeltelijk 3 Nee
	Verdachte tracht te vluchten	1 Ja 2 Nee
	Vluchtwijze	Invullen
	Wederspanningheid verdachte	1 Nee 2 Ja, passief 3 Ja, actief
	GTPA	1 Geen 2 Verbaal (schelden/beledigen) 3 Verbaal (dreigen) 4 Spugen 5 Bijten 6 Fysiek 7 Slagwapen 8 Steekwapen 9 Vuurwapen 10 Overig, namelijk ...
	Resultaat bereikt	1 Ja 2 Gedeeltelijk 3 Nee
Artefacten	Gebruikte of aanwezige objecten (wapens, voertuig)	Invullen
Actoren	Leeftijd politieambtenaar	Invullen
	Aantal dienstjaren	Invullen
	Geslacht politieambtenaar	1 Man 2 Vrouw
	Type gevaarsituatie	1 Wederspanningheid door verdachte 2 Omgang met gestoorde of verwarde personen 3 Verbaal politieoptreden 4 Bemiddeling in twisten 5 Wederspanningheid door omstanders 6 Spontaan publieksgeweld 7 Omgang met (groepen) jongeren 8 Ordehandhaving

BIJLAGE 4.6 Uitvoeringsregeling “Protocol Geweld tegen Politieambtenaren” (GTPA)

Sedert 2009 kent de Nederlandse politie een uitvoeringsregeling “Protocol Geweld tegen Politieambtenaren” (vts Politie Nederland, 2009). Daarmee werd tegemoet gekomen aan de wens van politievakorganisaties te komen tot een landelijke regeling tegen GTPA. Het toepassen van de regeling moest leiden tot het voeren van een consequent en gezamenlijk beleid van de politie en een uniforme aanpak van GTPA. Een van de uitgangspunten hiervoor was dat in de regiokorpsen en vanaf 2012 in de eenheden iemand verantwoordelijk wordt gesteld voor het managen van de hiervoor noodzakelijke processen; de casemanager.

De uitvoeringsregeling hanteert voor GTPA de volgende definitie voor geweld:

“Het welbewust of onbewust, verbaal of non verbaal uiten, gebruiken van fysieke kracht of macht, dan wel het dreigen daarmee, gericht tegen een politieambtenaar, onder omstandigheden die rechtstreeks verband houden met het verrichten van de politietaak, wat resulteert of waarschijnlijk zal resulteren in een gevoel van belediging, smaad, laster, bedreiging, psychische schade, materiële schade, pijn, letsel of de dood ten gevolge hebbende” (p.11).

Deze definitie is blijkens de uitvoeringsregeling bewust ‘breed’ geformuleerd, “zodat alle vormen van geweld hier onder vallen” (p.11). Hierbij wordt van de politieambtenaar wel een professionele houding verwacht, waarbij incidenten zodanig benaderd worden dat geweld tegen of van de burger zoveel mogelijk wordt voorkomen. Met deze bredere definitie is geweld tegen de politie breder geformuleerd dan geweld door de politie, aangezien politiegeweld volgens de ambtsinstructie (1994, art. 1, lid 3) zich beperkt tot “elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op personen of zaken”. Daarbij kan van geweld tegen de politie niet alleen sprake zijn bij een direct optreden van de politieambtenaar, maar kan hier ook op indirecte wijze sprake van zijn als het van invloed is op de privésfeer. Bijvoorbeeld het bedreigen van de politieambtenaar of zijn naasten uit wraak wegens het ambtelijk handelen.

Gegeven deze definitie en het standpunt dat GTPA nooit getolereerd wordt en altijd een vervolg krijgt, brengt dat het nodige met zich mee. Om dit in goede banen te leiden worden in de uitvoeringsregeling na het geweld tegen een politieambtenaar vijf processen van elkaar onderscheiden:

1. Signaleren en melden van GTPA, gevolgd door een zorgvuldige registratie;
2. Het verlenen van zorg aan de politieambtenaar, onder meer de directe opvang en het ondersteunen bij de verdere afhandeling;
3. Het opsporen en strafrechtelijk vervolgen van de verdachte(n);
4. Het verhalen van de schade;
5. Het inhoudelijk en procesmatig evalueren van elk geweldsincident tegen de politie.

Aangezien we ons richten op een beschrijving van GTPA in 2016, alsmede de ontwikkeling van GTPA, beperken we ons hier tot het eerste proces; bij de politieambtenaar die zelf eerst GTPA moet signaleren en melden. Dit veronderstelt een zekere bewustwording van wanneer hiervan sprake is. De meldingen dienen vervolgens door de agent zelf geregistreerd te worden in BVH. Volgens de korpscoördinator GTPA (S. de Quillettes, persoonlijke communicatie, 28 december 2017) wordt dit echter lang niet altijd gedaan. Hiervoor zijn meerdere redenen aan te voeren. Naast dat politieambtenaren kunnen verschillen in de mate waarin ze GTPA als zodanig signaleren, verschillen eenheden onderling in de mate waarin medewerkers bewust zijn (gemaakt) van GTPA. Zo registreert eenheid Den Haag jaarlijks bijna twee keer zoveel

incidenten met GTPA dan eenheid Rotterdam. Het is weinig aannemelijk dat dit verschil in registratie een correcte weerspiegeling is van het feitelijke verschil in aantal incidenten met GTPA. Ten tweede had in 2016 de landelijke uitvoeringsregeling nog niet geleid tot een volledig consequent en gezamenlijk beleid van de politie en een uniforme aanpak van GTPA. Zo was de wijze van registratie niet in alle eenheden gelijk, waardoor de telwijze niet altijd tot vergelijkbare resultaten leidt. Het gevolg hiervan is onder meer dat van eenheid Amsterdam het aantal incidenten met GTPA niet vergelijkbaar is met de andere eenheden¹². Wel registreert eenheid Amsterdam jaarlijks het aantal politieambtenaren dat getroffen is door GTPA, maar bedraagt dit aantal tussen de 35 en 40 procent van eenheid Den Haag. Ook van dit verschil in registratie is het weinig aannemelijk dat dit een correcte weerspiegeling betreft van het feitelijke aantal getroffen politieambtenaren. Een derde reden betreft de beperkte beschikbare capaciteit die eenheden hebben om de diverse processen die voortvloeien uit een GTPA melding goed uit te voeren. Hierdoor worden binnen de eenheid de GTPA meldingen geprioriteerd door te focussen op de ernstige meldingen van GTPA. Met als gevolg een afnemende bereidheid de minder ernstige voorvallen van GTPA te melden. Te meer de uitvoeringsregeling vermeldt dat bij alleen verbaal geweld er in principe geen schadeverhaal zal plaatsvinden met ondersteuning van het politiekorps.

Al met al moeten de registratiecijfers ten aanzien van GTPA dus met de nodige omzichtigheid behandeld worden¹³. Enerzijds omdat deze cijfers hoogstwaarschijnlijk een onderregistratie zijn van de feitelijke voorvallen van GTPA, anderzijds omdat deze onderregistratie vermoedelijk vooral de minder ernstige gevallen van GTPA betreft. Bovendien is voor de jaren 2010 en 2011 het niet mogelijk gebleken tot landelijke vergelijkbare cijfers te komen, waardoor deze in de vergelijking met het aantal misdrijven en het aantal aangehouden verdachten ontbreken.

---

¹² Eenheid Amsterdam maakte tot oktober 2016 geen gebruik van de zogenoemde GTPA applicatie 'Visionwaves'. In plaats daarvan gebruikte men een eigen monitor met andere uitgangspunten en definities voor de telling van de GTPA incidenten.

¹³ Bij de registratie van GTPA is het ook mogelijk aan te geven welk soort delict het betreft, zoals belediging, bedreiging, vernieling of (zware) mishandeling. Deze registratiecijfers zijn echter niet voldoende betrouwbaar om op basis daarvan aan te tonen dat er sprake is van een verschuiving naar (relatief) meer zwaardere delicten. We kunnen dus niet zeggen dat het geweld tegen de politie zich verhardt (S. de Quillettes, persoonlijke communicatie, 8 januari 2018).

BIJLAGE 4.7 Stellingen geplaatst op het online discussieforum 'Visie op politiegeweld'

Stelling 1:

Tijdens het focusgroepgesprek werd onder meer de volgende opvatting geuit:

"Dé samenleving bestaat niet. Ik vind het wel een simplificatie van de vraag: wat vraagt de samenleving ten aanzien van het geweldmonopolie van de politie? Er wordt rechtvaardigheid gevraagd, er wordt krachtdadigheid gevraagd, er wordt handhaving gevraagd, er wordt lik op stuk gevraagd, er wordt 'wie niet luisteren wil moet maar voelen' gevraagd, er wordt dus van alles gevraagd. Ik denk dat daarbij past dat de politie zelf, op eigen kracht, luisterend naar de samenleving, maar zelf zijn koers bepaalt als het gaat om het gebruik van geweld uiteraard, maar misschien wat minder handelingsverlegen zou kunnen worden."

Hieruit volgt de stelling:

De politie moet zelf haar koers bepalen als het gaat om het gebruik van geweld.

Bent u het hiermee (meer) eens of oneens? Licht uw reactie svp toe.

Stelling 2:

Tijdens het focusgroepgesprek werd onder meer de volgende opvatting geuit (geparafraseerd):

De politie onderscheidt zich met het geweldsmonopolie, maar lijkt tegelijkertijd tekort te komen in de verantwoordelijkheid en de durf om dat te gebruiken. Als het gaat om het 'doorpakken' lijkt er sprake van handelingsverlegenheid op straat.

In reactie daarop werd gesteld dat dit een verkeerd beeld is; dat agenten op straat wel degelijk 'doorpakken'. Het is juist de organisatie die handelingsverlegen is in sturen, corrigeren, evalueren, organiseren en communiceren.

Hieruit volgt de stelling:

De handelingsverlegenheid van de politie zit niet in de diender, maar in de organisatie.

Bent u het hiermee (meer) eens of oneens? Licht uw reactie svp toe.

Stelling 3:

Tijdens het focusgroepgesprek werd onder meer de volgende opvatting geuit (geparafraseerd):

De samenleving vraagt om meer handhaving en fermere optreden, terwijl het geweld in de samenleving feitelijk al jaren afneemt. Er is in die zin dus weinig reden om fermere op te treden. Een uitbreiding van geweldmiddelen en/of bevoegdheden voor de politie is zo gezien dan ook meer een reactie op een behoefte van de samenleving dan van de politie. Omdat zowel de politie als burgers juist belang hebben bij zo weinig mogelijk geweldgebruik, is die behoefte van de samenleving te beschouwen als een gevolg van polarisatie. Bedoeld wordt meer handhaving en fermere optreden tegen de ander.

Hieruit volgt de stelling:

Uitbreiding van geweldmiddelen en/of bevoegdheden voor de politie is een verdere escalatie van de polarisatie en toenemende spanningen. De politie zou zich niet voor dit karretje moeten willen laten spannen.

Bent u het hiermee (meer) eens of oneens? Licht uw reactie svp toe.

Stelling 4:

Tijdens het focusgroepgesprek werd onder meer de volgende opvatting geuit (geparafraseerd):

Voor agenten speelt de persoonlijke veiligheid een grote rol; zij moeten er immers staan als het erop aan komt. Een uitbreiding van (betere) wapens draagt bij aan die persoonlijke veiligheid, omdat deze effectiever en minder risicovol zijn.

Hieruit volgt de stelling:

Voor de persoonlijke veiligheid van agenten zijn extra geweldmiddelen nodig.

Bent u het hiermee (meer) eens of oneens? Licht uw reactie svp toe.

Stelling 5:

Tijdens het focusgroepgesprek werd onder meer de volgende opvatting geuit:

"Wat voor een politie willen we hebben als maatschappij? Die vraag vind ik wel belangrijk. De wens om meer wapens te hebben, waar komt die vandaan? Komt die van het feit dat we misschien te weinig doen aan visievorming op wat de politie moet zijn, op training, op een discussie over hoe we ermee omgaan, vaardigheden? Dat soort vragen zou ik wel graag aan de orde willen hebben voordat we overgaan tot: haal de wapens maar uit de kast."

Hieruit volgt de stelling:

Meer wapens voor de politie dient vooral als compensatie voor structurele tekortkomingen in training en opleiding van politieambtenaren.

Bent u het hiermee (meer) eens of oneens? Licht uw reactie svp toe.

BIJLAGE 4.8 Bevindingen transcripties en online discussieforum

De hieronder beschreven bevindingen zijn gebaseerd op een tweetal interviews met politiechef en landelijk portefeuillehouder Conflict- en Crisisbeheersing (CCB) en Stelselherziening geweldaanwending Frank Paauw en een focusgroepgesprek met 17 experts en ‘stakeholders’ van binnen en buiten de politie, alsmede de bijdragen op het online discussieforum ‘Visie op politiegeweld’.

Leidend in de gesprekken was de vraag hoe de politie ook in de toekomst op maatschappelijk verantwoorde wijze invulling kan geven aan het geweldmonopolie. Naast opvattingen en maatschappelijke trends die hierbij van belang zijn, vroegen we ook hoe de politie indachtig deze inventarisatie tot een verantwoorde invulling van dit handelen kan komen.

De tekst is gestructureerd conform de elementen uit de *Police Technology Assessment* (PTA) en overeenkomstig de onderzoeksvragen: verwachtingen, wapencomplex, gebruikercomplex, doelcomplex, operationele context en politiek-maatschappelijke context. Vanwege de rode draad in de gesprekken zijn de bijdragen overwegend algemeen georiënteerd en abstract geformuleerd. Onder gebruikercomplex bijvoorbeeld wordt niet zozeer gesproken over aspecten die te maken hebben met individuele politieambtenaren die geweld aanwenden, maar veeleer over vraagstukken ten aanzien van politiegeweld op het niveau van de politie als instituut of als organisatie.

De focusgroep bestond uit de volgende 17 personen:

Arjan Mengerink	Districtschef politie IJsselland in Eenheid Oost-Nederland
André Vervooren	Directeur Directie Veiligheid gemeente Rotterdam
Berte van Heemst	Officier van Justitie en vertegenwoordiger van het Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten
Carina van Eck	Collegelid van het College voor de Rechten van de Mens
Gabriël van den Brink	Voormalig lector Politie Ethiek aan de Politieacademie en hoogleraar Wijsbegeerte aan de VU
Gerbrig Klos	Medewerker van Amnesty International Nederland
Gerrit van der Burg	Lid van het College van Procureurs-Generaal van het OM
Guus Meershoek	Lector Politiegeschiedenis aan de PA en docent Bestuurskunde aan de Universiteit Twente
Heike-Jan Nijlaan	Basisteamchef politie Kaag en Braassem in Eenheid Den Haag
Henk de Jong	Lid van de Korpsleiding van de Nationale Politie
Hubert-Jan Albert	Afdelingshoofd Bestel en Bevoegdheden, Directoraat-Generaal Politie, Ministerie van V&J
Jan Struijs	Voorzitter Nederlandse Politiebond en van FNV Veiligheid
Jos Verpaalen	Sectorhoofd bij de Nationale Ombudsman, verantwoordelijk voor klachtbehandeling en onderzoek
Peije de Meij	Directeur Operatie bij de Staf van de Nationale Korpsleiding en portefeuillehouder geweld
Piet van Reenen	Emeritus-hoogleraar Politie en Mensenrechten
Renée Wernand	Adviseur Openbare Orde en Veiligheid gemeente Amersfoort
Ronald Verheggen	Afdelingshoofd Politiemiddelen bij de Directie Facility Management van de Politie

Daarnaast ontvingen wij van onderstaande personen een of meerdere bijdragen op het online discussieforum:

Anja Bienert	Medewerker van Amnesty International Nederland
Ed Abrahams	Hoofd Ondersteuning SGBO Eenheid Den Haag
Herman Reuvers	Sectorhoofd Vakspecialistisch Politieonderwijs Politieacademie
Jaap Timmer	Hoofddocent Politie- en Veiligheidsstudies VU
Lucas Bolsius	Burgermeester van Amersfoort
Magrete van der Steeg	Advocaat in politiezaken
Peter IJzerman	Voormalig korpschef
Piet Melsen	Sectorhoofd Dienst Regionaal Operationele Samenwerking (DROS) Eenheid Rotterdam
René Tieleman (via email)	Adviseur geweld Directie Operatiën

Verwachtingen

Door enkele politiemensen is de verwachting uitgesproken dat nieuwe ('less than lethal') wapens een adequaat antwoord zullen geven op een ontwikkeling die ertoe heeft geleid dat het politiewerk gevaarlijker is geworden. Zij stellen dat er meer en vooral ook gevaarlijker geweld is in de samenleving. Waar mensen "*eerst hun handschoenen uitdeden om te gaan vechten*" zie je nu meer vuurwapens en verwarde mensen met messen. Verwacht wordt dat deze wapens zullen bijdragen aan een hogere handelingssnelheid. Daarbij wordt verwacht dat deze niet-dodelijke wapens minder schade zullen berokkenen en bovendien de (neiging tot) vermijdingsgedrag door politieambtenaren verminderen. Een gevolg hiervan is dat betere wapens zullen leiden tot minder geweld. Enerzijds omdat doelpersonen sneller (effectiever) onder controle kunnen worden gebracht, anderzijds omdat daarmee kan worden voorkomen dat langdurige geweldaanwending op een doelpersoon escalerend werkt op omstanders.

Anderen vragen zich af of die wens om meer wapens wel legitiem is; niet bekend is wat de burger wil. Zij verwachten dat meer wapens voor de politie leidt tot een andere politie, die door de maatschappij niet gewenst is. Omdat de komst van niet-dodelijke wapens zal leiden tot juist meer politiegeweld, omdat het minder risicovol is. Zij verwachten dat andere aspecten van het politiewerk meer soelaas zullen brengen, zoals meer training en vaardigheden voor de politieambtenaren.

Wapencomplex

Vanwege de algemene oriëntatie in de gesprekken zijn er beperkt concrete bijdragen die handelen over aspecten van specifieke wapens. Er wordt wat dat betreft door een enkeling kritiek geuit op de korte wapenstok (weinig effectief en straalt weinig gezag uit) en pepperspray (wordt weinig vertrouwd). Daarentegen is er waardering voor de uitschuifbare wapenstok (gaat ons helpen bij het terugdringen van gevaar en geweld in de horecadiensten en bij het herwinnen van gezag) en het stroomstootwapen (effectief als doelpersonen niet reageren op pijnprikkels, dringt noodzakelijk vuurwapengebruik terug en vergroot veiligheid politieambtenaren).

Zonder specifieke wapens te benoemen, wordt vaker opgemerkt dat 'less-than-lethal' wapens minder risicovol zijn. Omdat ze minder schade berokkenen, maar ook omdat het zal leiden tot minder gedoe achteraf. Niet alleen procedureel, maar ook persoonlijk. Omdat ook voor de politieambtenaar geweldgebruik, met name vuurwapengebruik, niet in de koude kleren gaat zitten. In dat opzicht wordt er een link gelegd met 'goed werkgeverschap': je personeel voorzien van de juiste gereedschappen, mede om (emotionele) schade te voorkomen.

Meer algemeen blijkt uit de bijdragen dat het verleidelijk is om bij de vraag om tot een betere geweldtoepassing te komen vooral ook te kijken naar de nieuwe geweldmiddelen. De politie komt bijvoorbeeld in situaties waarin gevaarlijk gedrag direct gestopt moet worden, echter met inachtneming van de gevolgen voor de veroorzaker. Bijvoorbeeld omdat deze verward is. Bestaande middelen kunnen dan onvoldoende toereikend zijn, mede gelet op de risico's voor de agent zelf. Dit kan leiden tot een focus op nieuwe geweldmiddelen, gezien als innovatie. Anderen staan kritisch tegenover deze verleiding. Zij redeneren dat het geweldmonopolie van de politie een gelegitimeerde uitzondering is op de twee belangrijkste mensenrechten (het recht op

leven en het verbod op foltering) en dat elke uitbreiding dus zorgvuldig dient te gebeuren. Daarbij noemen zij het risico van een wapenwedloop. In een enkele reactie hierop wordt tegengeworpen dat dit voor de politie noodzakelijk is om moedig en daadkrachtig te kunnen blijven optreden.

Gebruikercomplex

Dit complex sluit aan bij de onderzoeksvraag naar de professionaliteit van politiemensen en de politie als het gaat om de hantering van het geweldmonopolie en het gebruik van geweldmiddelen. Vanwege de rode draad in de gesprekken zijn de bijdragen overwegend geformuleerd op het niveau van de politie als instituut of als organisatie.

Geweldmiddelen als geschikt antwoord op datgene wat gevraagd wordt

Enkele politiemensen stellen dat geweldbeheersing complexer is geworden, vooral na de omslag in de jaren '80. Deze verandering ging gepaard met een grotere differentiatie van geweldmiddelen en met intelligence, planning en strategie vooraf. Tevens de enige twee werkwijzen die de politie heeft om geweld te beheersen. Enerzijds het gedoseerd kunnen reageren, anderzijds het net wat slimmer zijn dan het geweld wat je moet beheersen. Het complexe in deze is de dubbele opgave van zowel het handhaven als het inleven. Enerzijds de middelen zodanig inzetten dat zo min mogelijk het gevaar van escalatie ontstaat, anderzijds het voortdurend inleven in de mensen die het geweld aanwenden en die je moet beheersen.

Problematisch hierbij is dat het voor de politie vaak erg lastig is zich echt in te leven in doelgroepen waarmee zij in conflict geraken. Bovendien kan de politie zich hieraan niet onttrekken. Het is immers juist de dure plicht van de politie waakzaam en dienstbaar te zijn aan de waarden van de rechtstaat. Waar anderen een stapje achteruit kunnen doen, dient de politie naar voren te stappen om anderen te beschermen tegen geweld van burgers die daar niet toe gerechtigd zijn. In de beleving van politiemensen staat de politie voor hete vuren. Onder meer door beelden van excessief geweld tegen de politie en de dreiging daarmee, zoals terroristische aanslagen. De individuele politieambtenaar zal dit hoogstwaarschijnlijk nooit meemaken, maar de beelden op televisie en het prepareren op dergelijk situaties geeft angst en onzekerheid. Niet zozeer vanwege de kans op geweld, maar vanwege het feit dat het kan gebeuren.

Verder geeft ook de concrete toepassing van geweld veel aanleiding tot onzekerheid. Er zijn veel diverse situaties waar de politie geweld gebruikt om de samenleving te beschermen. Dat maakt voor de rechtvaardiging van het geweld en voor de verantwoording heel veel uit. Daarbij is ook de zichtbaarheid enorm toegenomen, omdat er veel gefilmd wordt. De vraag is hoe je in die toegenomen zichtbaarheid opereert. Maar bovenal is het omschakelen in zo'n concrete situatie moeilijk. Dat geldt voor het op- en afschalen van de ME, maar ook voor het moment zien dat je niet meer te maken hebt met een verzettende verdachte, maar met een slachtoffer die op het punt staat om te sterven.

Veiligheid is voor de individuele politieambtenaar van groot belang. Niet alleen voor jezelf, maar ook voor je team: *“Als je nachtdienst hebt, dan kijk je de briefing rond en dan zie je met wie je die nacht door moet, met wie je het werk moet doen en wat daarvoor nodig is om daar doorheen te komen. Je kijkt naar de collega's met wie je aan tafel zit, daar ga je de nachtdienst mee in en dan heb je het idee dat je het met elkaar allemaal zo goed mogelijk wil doen, dat je voor je vak wil gaan staan en je werk wil doen, maar je kijkt mekaar ook aan: en morgenvroeg om 7 uur bij de aflossing zitten we hier weer allemaal met hetzelfde groepje. Daar komt het bij de collega's op straat op neer.”* Geweldmiddelen dragen daaraan bij, zo wordt gesteld.

De politie onderscheidt zich met het geweldsmonopolie, maar daar hoort ook de verantwoordelijkheid en de durf bij om dat te gebruiken. Daar lijkt een groot tekort; niet zozeer de gewelddadigheid van de politie maar juist het gebrek eraan. De 3 D's van goed politiewerk, dialoog, de-escalatie en doorpakken, zou in evenwicht moeten zijn. Als het doorpakken onderbelicht raakt, onder meer in training en opleiding, leidt dat tot een zwak dreigstelsel van de politie. Het past bij de politie, op eigen kracht en luisterend naar de samenleving, zelf haar koers te bepalen als het gaat om het gebruik van geweld. Daar past echter ook minder handelingsverlegenheid bij. Dat vraagt om uitbreiding van het repertoire, omdat je op straat toch wel de nodige handelingsverlegenheid ziet. Agenten weten niet precies wat ze moeten doen, omdat ze onzeker zijn over de gevolgen, maar ook omdat ze onvoldoende mogelijkheden hebben om te handelen ten opzichte van datgene wat ze tegenkomen. Vaak is de reactie van de politie goed, maar als dat niet zo is dan ligt dat vooral aan die handelingsverlegenheid. In die zin moet de politie ook antwoord geven aan datgene wat je in de samenleving aan tendensen ziet, door haar repertoire uit te breiden.

Samenvattend

Geweldmiddelen bieden een geschikt antwoord op datgene wat hedentendage aan de politie gevraagd wordt, als het gaat om de hantering van het geweldsmonopolie. Hiervoor zijn de volgende argumenten genoemd:

- geweldbeheersing is complexer geworden, vraagt om nieuw gereedschap;
- ter ondersteuning van het moraal;
- ter bestrijding van onzekerheid, met name ten aanzien van de verantwoording;
- dragen bij aan de persoonlijke veiligheid en die van het team;
- bevorderen de professionaliteit van de politie, in de zin dat ze de verantwoordelijkheid en de durf om gebruik te maken van haar geweldsmonopolie bevorderen;
- helpen de disbalans te herstellen door politieambtenaren meer mogelijkheden te bieden om te handelen (tegen handelingsverlegenheid).

Kritiek

Verder kijkend dan alleen naar de geweldmiddelen, wordt gesteld dat de politie in het verleden wel keuzes gemaakt heeft, maar zonder dat daar een integrale kijk of vooruitblik op het geweldsmonopolie in brede zin mee gepaard ging. Naast nieuwe geweldmiddelen kan bijvoorbeeld ook gekozen worden voor de conflict-dempende potentie van de politie; voor de mogelijkheid verbindingen in stand te houden tussen bevolkingsgroepen door sterke aanwezigheid van politiemensen in buurten en wijken. In de beleving van agenten is er bovendien sprake van een enorme toename van de handhavingstaken en tegelijkertijd onvoldoende training. Niet alleen fysiek, maar ook op kennisniveau. Zo wordt afgevraagd wat er bijvoorbeeld gedaan is aan parate kennis aan de frontlijn, sinds de inspectie dit vier jaar geleden als onvoldoende kwalificeerde. Ook de lange periode voordat je uitsluitel krijgt over het geweld dat je hebt toegepast, soms jaren, is niet goed voor de zelfverzekerdheid en het moraal, dat je niet wegneemt met enkel nieuwe geweldmiddelen. Alvorens met nieuwe geweldmiddelen te komen wordt gesuggereerd eerst meer werk te maken van de bestaande middelen, door meer te investeren in opleiding en training. Inzet van geweld gaat immers ook over de politiemans of -vrouw die een inschatting moet maken: zijn de middelen gepast, proportioneel en niet subsidiair. Zo'n welbewuste afweging vraagt om een zekere 'straatwijsheid', maar betreft ook het morele en

juridische perspectief om het handelen te beoordelen. Al te veel focus op de middelen kan dit perspectief op de handelende persoon vertroebelen.

Daarbij komt dat het geweld in de samenleving de laatste jaren is afgenomen, evenals het geweld door en tegen politiemensen. Ook het verwijtbaar politiegeweld schommelt al jaren op hetzelfde niveau. De mythe, zo wordt gezegd, is echter dat er steeds meer geweld door de politie uitgeoefend wordt, terwijl politiemensen zelf ook denken dat ze met steeds meer geweld te maken krijgen en dat het steeds gevaarlijker wordt op straat. Daarbij wordt steeds vaker handhaving en ferm optreden verwacht, terwijl ze liever de-escaleren en 'peacekeeping'. Dit leidt tot vertwijfeling; de politie die ze willen zijn is vaak een andere dan wat gevraagd wordt of nodig lijkt. Er is veel onzekerheid en terughoudendheid bij de politie. Zoveel neiging om naar wapens te grijpen is er niet. Dit is ook in niemands belang; zowel de politie als burgers hebben juist belang bij zo weinig mogelijk geweldgebruik.

Een ander refereerde aan een onderzoek van commissie Heijder in de jaren '80, die liet zien dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de eerste ontmoeting in een conflictsituatie en het uiteindelijke geweld. Dit zou betekenen dat de invloed van de politie in deze situaties beperkt is, inclusief datgene wat je aanbrengt in training en opleiding. Als het gaat om geweldbeheersing houd je dan vooral de normatieve oriëntatie over: wanneer wel of niet met geweld ingrijpen indachtig ethische, rechtstatelijke en mensenrechtelijke aspecten van geweld. De vraag kan dan zelfs gesteld worden of de politie niet beter met minder of zelfs zonder wapens de straat op zou moeten.

De samenleving verwacht van de politie dat deze rechtvaardig is en die verwachting staat onder druk, zo werd verder gezegd. Mede door de toegenomen zichtbaarheid vragen mensen zich af of de politie niet te gewelddadig wordt. Die perceptie door burgers is voor de politie erg belangrijk, omdat het voor de legitimiteit van de politie grote betekenis heeft, evenals voor het veiligheidsgevoel van de burgers. Wat mag de samenleving verwachten van de rechtsstaat in brede zin en de rol van de politie daarbinnen? De houding van de politie daarbij moet zijn "hoe kan ik (zo nodig met geweld) rechtvaardigheid brengen in de samenleving?" Natuurlijk moet de politie daartoe goed toegerust, geëquipeerd en getraind zijn, maar ook moet de politie over haar geweldgebruik verantwoording kunnen afleggen. Zeker op geaggregeerd niveau schiet de politie daarin tekort. Er zijn hele basale aspecten in die verantwoording die de politie met vrij kleine ingrepen kan verbeteren. Op veel vragen komen geen cijfers, klachtencommissies werken niet transparant, dus geen inzicht in het aantal klachten. Over de disciplinaire onderzoeken van de politie is niets over nauwelijks iets voor burgers of journalisten te vinden. Als je dan geweld inzet, zorg dan ook voor een standaardprocedure voor het melden, het onderzoek en de registratie en wees daar ook helder in. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft een aantal criteria neergelegd waar onderzoek aan moet voldoen. Het moet onafhankelijk zijn, maar het moet ook voldoende openbaar zijn. Dat betekent ook een deel communicatie: leg uit hoe dat eraan toe gaat. Daarbij komt dat het onderzoek effectief moet zijn. Er moeten binnen korte tijd getuigen gehoord worden, wat lang niet altijd gebeurt. Er is dus veel ruimte voor verbetering. Laat de politie ondertussen dus nadenken over wat er nu al beter kan. Als de politie dergelijke zaken kort cyclisch kan verbeteren, dan moeten we dat niet nalaten.

Verder werd in reactie op de handelingsverlegenheid van de politie gezegd dat in de ambtsinstructie heel expliciet staat dat inzet van middelen alleen maar mag en kan als er geoefend is. Een basisvoorwaarde voordat je denkt aan meer middelen. Meer trainen en oefenen is dan misschien een beter antwoord op handelingsverlegenheid. Daarbij is ook het versterken van de sociale vaardigheden een antwoord. Als je meer het gevoel hebt dat je in control bent, zul je minder snel geneigd zijn wapens te gebruiken. Het kunnen inleven in wie je tegenover je hebt en

toch ook een bepaalde mate van gezag uitstralen is een goede mix om geweld te beteugelen en om daadkrachtig te kunnen zijn. Daarbij werd gesteld dat als het gaat om handelingsverlegenheid het niet zozeer individuele politieambtenaren betreft (agenten op straat pakken wel degelijk door), maar dat het juist de organisatie is die handelingsverlegen is in het sturen, corrigeren, evalueren, organiseren en communiceren. Professioneel optreden betekent voor de politie immers ook zichtbaar en transparant zijn in je optreden en het waarom kunnen uitleggen. Er zou wat dat laatste betreft meer prioriteit moeten zijn voor (training in) de-escalatie tijdens interacties met burgers en het voorkomen van situaties waarin geweldgebruik noodzakelijk wordt. Gesteld wordt dat het juist een fundamentele taak is van de politie om steeds te zoeken naar een professioneel handelen dat is gericht op reductie van geweld. Daarbij spelen mentale weerbaarheid en training ook een rol.

Tenslotte deelt niet iedereen de opvatting dat (extra) geweldsmiddelen nodig zijn voor de persoonlijke veiligheid van politieambtenaren. Natuurlijk is de persoonlijke veiligheid van politieambtenaren van groot belang, maar daarbij wordt de aanname dat deze gediend is met meer of zwaardere wapens bestreden. Sterker, de introductie van nieuwe wapens kan juist geweld uitlokken en daarmee risico's voor agenten vergroten. Persoonlijke veiligheid wordt gecreëerd door de wijze waarop collega's samen in staat zijn hun werk te doen. 'Samen' heeft alles te maken met vertrouwen op elkaar en elkaar feedback durven geven. Ook werd gewezen op programma's die Jaap van der Steen met Circon had ontwikkeld om conflicten beter te hanteren. Verder wordt gesteld dat de politie juist meer moet inzetten op het in verbinding komen met haar omgeving. De toenemende dynamiek in de samenleving, onder andere door sociale media, vraagt meer responsievermogen van de politie. Voorop staan informatievergaring en communicatieve vaardigheden, gevolgd door een breder handelingsrepertoire om in uiteenlopende situaties passend te kunnen optreden. Er zou ook gekeken kunnen worden naar een grotere omvang van het politiekorps om de zichtbaarheid in de samenleving te bevorderen. Het handelingsvermogen kan waar nodig opgerekt worden met nieuwe geweldsmiddelen, indien het de-escalierend vermogen met de bestaande en verbeterde vaardigheden en de bestaande middelen te vaak tekort schiet. Hiervan lijkt echter geen sprake.

Kritiek samengevat

Volgens bovenstaande kritieken zijn geweldsmiddelen niet het eerste of zelfs juiste antwoord op datgene wat aan de politie gevraagd wordt in relatie tot het geweldmonopolie:

- maak eerst meer werk van bestaande middelen, zoals opleiding en training;
- geweldsmiddelen helpen niet tegen gebrek aan parate kennis in de frontlijn;
- risico op vertroebeling van het juiste morele en juridische perspectief;
- het ontbreekt aan een duidelijke aanleiding, geweld neemt immers af;
- sluit niet aan op de politie die politiemensen zelf willen zijn;
- brengt onnodige vertwijfeling;
- helpen niet te voorkomen, het gaat vooral om de normatieve oriëntatie;
- als het gaat om het afleggen van verantwoording over haar geweldgebruik, is er zeker op geaggregeerd niveau voor de politie veel ruimte voor verbetering. Het lijkt een meer voor de hand liggende stap hier eerst werk van te maken, als het gaat om de professionaliteit bij de hantering van het geweldmonopolie;
- handelingsverlegenheid kan beter bestreden worden door meer te oefenen en door de sociale vaardigheden te versterken. Het is juist de organisatie die handelingsverlegen is;

- of (extra) geweldmiddelen de persoonlijke veiligheid van politieambtenaren bevordert is zeer de vraag en kan zelfs leiden tot meer risico's. Er zijn meer geschikte manieren om de persoonlijke veiligheid van politieambtenaren te bevorderen.

Doelcomplex

Dit complex sluit aan bij de onderzoeksvraag naar situaties waarin de politie geweld gebruikt. Vanwege de algemene oriëntatie in de gesprekken en de focus op de politie zijn er nauwelijks bijdragen die hierover handelen. Een enkele keer is gewezen op wijken of buurten waarbij onderhuidse spanningen voortdurend op de loer liggen. Waarbij bepaalde (groepen) doelpersonen er belang bij hebben om deze de kop op te laten steken. Ook is een enkele keer de situatie aangehaald waarin gevaarlijk gedrag direct gestopt moet worden, echter met inachtneming van de gevolgen van de veroorzaker. Bijvoorbeeld een doelpersoon met geestelijke gezondheidsproblemen. De aanleiding voor deze bijdragen waren gericht op de vraag naar hoe de politie hier op moet reageren, waarbij werd aangegeven dat elementen als handelingssnelheid, communicatie, het kunnen lezen van sentiment, het hebben van een goede informatiepositie, maar bijvoorbeeld ook het hebben van rolmodellen en liaisons, van groot belang zijn. Over geweldmiddelen werd in dit verband niet gesproken.

Operationele context

Ook ten aanzien van de operationele context zijn nauwelijks bijdragen die hierover handelen vanwege de algemene oriëntatie in de gesprekken. In dat opzicht werd aangehaald dat de concrete toepassing van geweld aanleiding tot onzekerheid kan geven. Er zijn veel diverse situaties waar de politie geweld gebruikt om de samenleving te beschermen. Dat maakt voor de rechtvaardiging van het geweld en voor de verantwoording heel veel uit. Daarbij is ook de zichtbaarheid enorm toegenomen, omdat er veel gefilmd wordt. De vraag is hoe je in die toegenomen zichtbaarheid opereert. Maar bovenal is het omschakelen in zo'n concrete situatie moeilijk. Dat geldt voor het op- en afschalen van de ME, maar ook voor het moment zien dat je niet meer te maken hebt met een verzettende verdachte, maar met een slachtoffer die op het punt staat om te sterven.

Politiek-maatschappelijke context

De politie-maatschappelijke context sluit aan bij de onderzoeksvraag naar de (ontwikkeling van de) veiligheid en handhaving van de rechtsorde in Nederland en welke elementen cruciaal zijn om op een maatschappelijk verantwoorde en geaccepteerde wijze invulling te geven aan het toegekende geweldsmonopolie. In de beschrijving van het voorgaande is dit deels reeds aan bod gekomen.

Een opvallende bevinding uit de bijdragen is dat er klaarblijkelijk tegenstrijdige beelden bestaan ten aanzien van de (ontwikkeling van de) veiligheid en handhaving van de rechtsorde in Nederland. Temeer het beeld dat men in deze hanteert cruciaal is in relatie tot de invulling van het geweldmonopolie. Immers, de waardering van argumenten zoals we die in de beschrijving van het gebruikercomplex tegenkwam zal afhankelijk zijn van de feitelijke omstandigheden voor wat betreft de veiligheid en de handhaving van de rechtsorde in Nederland.

Zo wordt gesteld dat ondanks de veronderstelde verhuftering van de samenleving, de toenemende agressie en polarisatie, het geweld in de samenleving de laatste jaren is afgenomen, evenals het geweld door en tegen politiemensen. Gesteld wordt verder dat politiemensen zelf echter denken

dat ze met steeds meer geweld te maken krijgen en dat het steeds gevaarlijker wordt op straat. Het gevolg kan zijn dat, mede door de toegenomen zichtbaarheid, mensen zich gaan afvragen of de politie niet te gewelddadig wordt. Die perceptie door burgers is voor de politie erg belangrijk, omdat het voor de legitimiteit van de politie grote betekenis heeft, evenals voor het veiligheidsgevoel van de burgers. Daarbij werd opgemerkt dat de politie moet voorkomen dat zij meegaat in een (al dan niet feitelijke) polarisatie. Niet meegaan met de oproep “wie niet luisteren wilt moet maar voelen”. De politie staat voor de waarden van de rechtsstaat. Het slechtste antwoord op een populistisch wordende samenleving is een populistisch wordende politie. Opgemerkt wordt dat in een democratische rechtsstaat een wettelijk kader voor het gebruik van geweld door wetshandhavers verplicht is. De politie heeft niet het recht om geweld te gebruiken maar heeft daarvoor een wettelijk bevoegdheid. Binnen de grenzen van de wettelijke kaders heeft de politie enige ruimte om een ‘eigen koers te varen’. Over die eigen koers, het gebruik van die (beperkte) operationele discretie moet de politie wel publiekelijk verantwoording afleggen.

BIJLAGE 5.1 Uitgaven en sterkte politie (2010-2016)

Terwijl het aantal geregistreerde misdrijven tussen 2010 en 2016 daalde met 23 procent, daalde het aantal opgehelderde misdrijven en het aantal aangehouden verdachten sterker met respectievelijk 36 en 34 procent. Het ligt niet voor de hand te veronderstellen dat deze sterkere daling voortkomt uit de beschikbare politiecapaciteit in deze periode, blijkens de uitgaven en sterkte van de politie (tabel B.1).

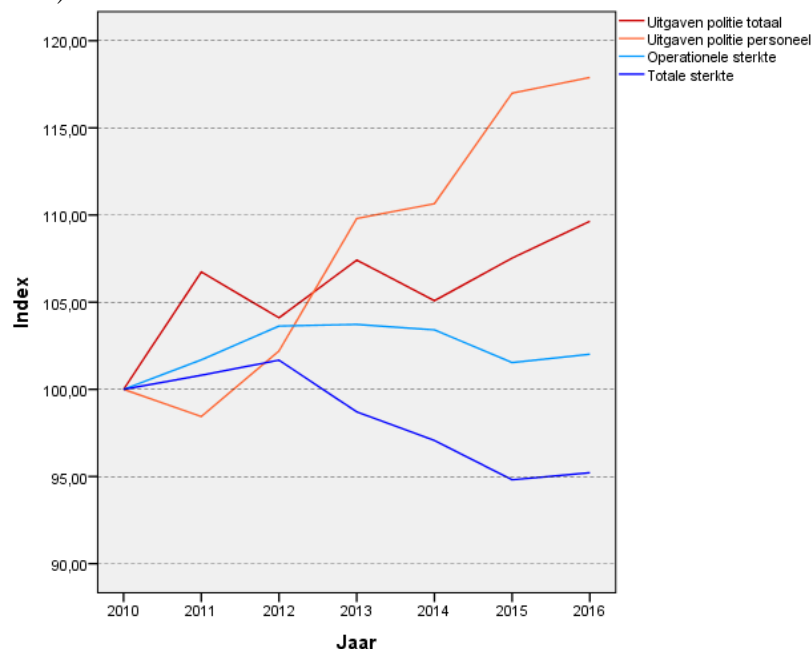
Tabel B.1: Uitgaven (totaal en personeel) en sterkte (totaal en operationeel) politie (2010-2016)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uitgaven politie totaal	4.785	5.107	4.981	5.139	5.028	5.145	5.246
Uitgaven politie personeel	3.564	3.508	3.642	3.913	3.943	4.169	4.201
Totale sterkte	62.727	63.236	63.778	61.916	60.888	59.473	59.725
Operationele sterkte	49.745	50.587	51.552	51.598	51.442	50.509	50.747

Bron: Jaarverslagen politie 2010-2016 (uitgaven in miljoen euro).

Teneinde deze ontwikkeling ten opzichte van 2010 beter te kunnen duiden zijn deze cijfers in onderstaande grafiek geïndexeerd. Uit deze grafiek maken we op dat gedurende deze periode de totale en de personele uitgaven zijn gestegen met respectievelijk 10 en 18 procent. De daling van de sterkte met 5 procent komt volledig voor rekening van de niet-operationele sterkte, aangezien de operationele sterkte juist toenam met 2 procent.

Grafiek B.1: Uitgaven (totaal en personeel) en sterkte (totaal en operationeel) politie (2010-2016)

Al met al verhoudt de ontwikkeling van de beschikbare politiecapaciteit zich dus slecht met de ontwikkeling van de criminaliteit en nog minder met het aantal opgehelderde misdrijven en aangehouden verdachten. Het ligt meer voor de hand te veronderstellen dat de sterkere daling van het aantal ophelderingen en aangehouden verdachten voortkomt uit de wijze waarop de beschikbare capaciteit is aangewend.

BIJLAGE 5.2 Ontwikkeling van enkele misdrijven (2010-2016)

Met eenderde minder aangehouden verdachten in 2016 ten opzichte van 2010, is het voorstelbaar dat ook het aantal voorvallen waarbij sprake is van GDPA in deze periode is afgenomen. Om dit vermoeden nader te onderbouwen spitsen we dit toe op een aantal soorten van misdrijven.

Uit eerder onderzoek (Naeyé, 2005) bleek dat voor bedreiging, diefstal met braak, mishandeling, openbare orde misdrijven¹⁴, openbaar gezag misdrijven¹⁵ en (vuur)wapenmisdrijven¹⁶ het meest frequent met politieel geweldgebruik werd aangehouden. Tabel B.1 geeft van deze misdrijven het aantal en het aantal aangehouden verdachten weer over de periode 2010-2016.

Tabel B.1: Aantal geregistreerde misdrijven en aanhoudingen van zes soorten misdrijven (2010-2016)

Soort misdrijf		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bedreiging	Aantal	34.350	34.135	33.740	32.315	30.605	28.120	26.740
	Verdachten	26.135	26.370	25.380	23.500	21.450	19.355	17.150
Diefstal en inbraak	Aantal	670.470	677.970	656.450	650.650	592.590	549.125	498.290
	Verdachten	114.725	115.480	111.215	111.485	101.455	94.230	81.755
Mishandeling	Aantal	61.445	60.455	57.585	53.445	50.905	48.295	46.955
	Verdachten	51.945	51.210	48.420	44.100	40.760	38.510	34.655
Openbare orde misdrijf	Aantal	21.620	20.880	17.695	13.500	15.645	11.675	11.255
	Verdachten	29.275	26.145	19.525	15.960	15.355	13.440	11.455
Openbaar gezag misdrijf	Aantal	6.065	5.745	5.085	4.385	4.715	4.155	4.920
	Verdachten	6.400	5.970	5.285	4.390	4.720	4.050	4.800
(Vuur)wapenmisdrijven	Aantal	6.500	7.405	7.045	6.520	5.875	5.560	5.425
	Verdachten	7.600	8.620	8.060	7.485	6.835	6.430	6.165
Totaal	Aantal	800.450	806.590	777.600	760.815	700.335	646.930	593.585
	Verdachten	236.080	233.795	217.885	206.920	190.575	176.015	155.980

Bron: CBS, Statline

Dat voor deze misdrijven het meest frequent met politieel geweldgebruik wordt aangehouden hangt uiteraard ook samen met het aantal. Hoe groter het aantal misdrijven, hoe groter de kans op een aanhouding met politieel geweldgebruik. Dit geldt met name voor diefstal en inbraak, waarvoor in deze periode jaarlijks zo'n 30 procent van de verdachten wordt aangehouden.¹⁷ Gezamenlijk worden voor deze zes soorten misdrijven jaarlijks 58 of 59 procent van de verdachten aangehouden.¹⁸

Met deze notie in ogenschouw zijn ook deze cijfers in onderstaande grafiek geïndexeerd, teneinde van deze geselecteerde misdrijven de ontwikkeling ten opzichte van 2010 inzichtelijk te maken. Uit deze grafiek maken we op dat deze misdrijven sinds 2010 fors in omvang zijn afgenomen, zowel naar aantal misdrijven als naar aantal aangehouden verdachten. Voor de meeste van deze zes soorten misdrijven is sprake van een min of meer gestaag neerwaartse trend vanaf 2010.

¹⁴ Onder meer openlijke geweldpleging en huis-/lokaalvredebreuk.

¹⁵ Onder meer belediging van een ambtenaar in functie en niet opvolgen van ambtelijk bevel.

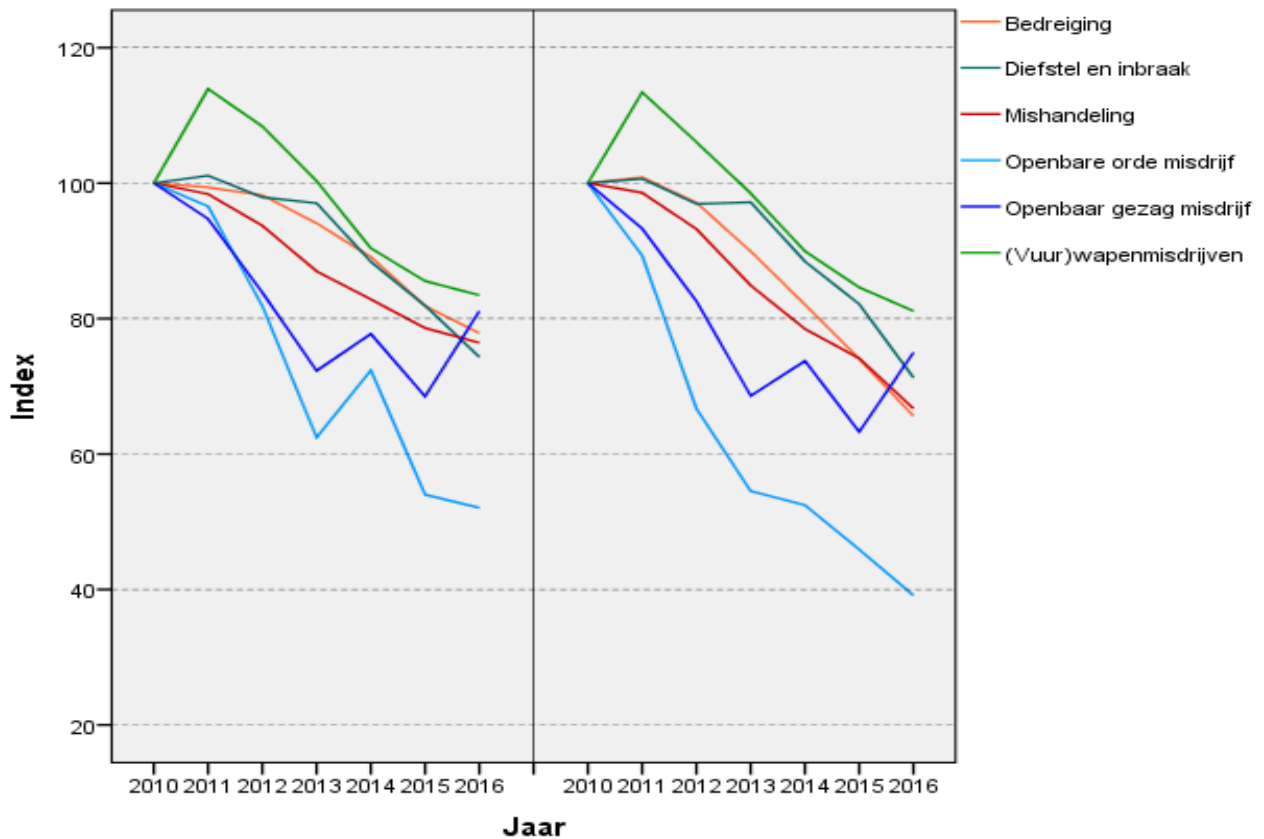
¹⁶ Onder meer verboden wapenbezit.

¹⁷ Overigens beslaat diefstal en inbraak in deze periode jaarlijks zo'n 54 tot 59 procent van het totaal aantal misdrijven; waarvoor dus relatief minder verdachten worden aangehouden (jaarlijks zo'n 17 procent).

¹⁸ Gezamenlijk beslaan deze zes soorten misdrijven jaarlijks 64 tot 69 procent van het totaal aantal misdrijven.

De omvang van (vuur)wapenmisdrijven is het minst afgenomen in deze periode, met respectievelijk 17 en 19 procent ten opzichte van 2010. Mogelijk is dit debet aan de latere start van deze neerwaartse trend door de opleving in 2011. Openbare orde misdrijven zijn het meest gedaald; met respectievelijk 48 en 61 procent. Tenslotte valt de opleving van de openbare gezag misdrijven in het laatste jaar op.

Grafiek B.1: Geregistreerde misdrijven (links) en aangehouden verdachten (rechts) van zes soorten misdrijven (2010-2016)

Bovenstaande bevindingen na het toespitsen op de misdrijven waarbij het meest frequent met politieel geweldgebruik werd aangehouden, sterken het vermoeden dat (hiermee) ten opzichte van 2010 het politieel geweldgebruik in omvang is afgenomen.